

»ja sam veljko petrović, pravnik...«

milivoj nenin

POLJA će u narednih nekoliko brojeva objavljivati pisma upućena Svetislavu Stefanoviću iz pera Stanislava Vinavera, Milana Čurčina, Milana Savića, Isidore Sekulić, Marka Cara, Vladete Popovića, kao i nekih manje poznatih ličnosti.

Na taj način će se nedovoljno istražena — kontraverzna — ličnost Svetislava Stefanovića (1877—1944) osvetliti i iz drugog ugla. Naravno, to su samo kockice mozaika koje će govoriti i o onima koji ih slažu; ali najpre ćemo gledati sliku preko koje se nije nataložila nikakva druga boja.

U tom »prvom gledanju« se krije čar čitanja ovih pisama.

U »zaostavštini« Svetislava Stefanovića sačuvana su tri pisma Veljka Petrovića — od toga dva pisana u istom danu!

Predrag Protić, jedini do sada koji je pominjao ta pisma, u knjizi »Pisci kao kritičari pre prvog svetskog rata« (Beograd-Novi Sad, 1979),

piše da je Svetislav Stefanović uveo Veljka Petrovića u književnost — pri tom se Protić poziva na pomenuta pisma. Ne znamo šta se podrazumeva pod uvođenjem u književnost, ali kao što čitalac može da pročita, Veljko Petrović je i pre tog obraćanja Stefanoviću objavljivao u Brankovom kolu.

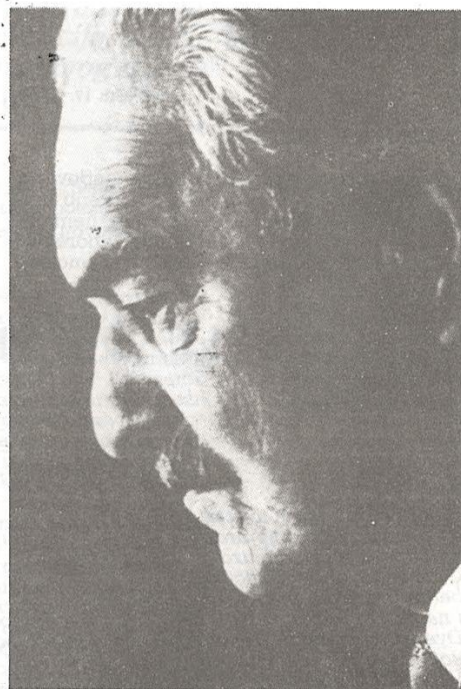
No, za nas je interesantno zbog čega je V. Petrović odabrao da piše baš Stefanoviću. Odgovor se takode čita u ovim pismima. U doba »tiranije kritike« jednostavno se plašio da će ga beogradski listovi »ismejati i pregaziti po običaju«. A Stefanović je sebi izborio mesto nekog ko ima snage ne samo da se suprotstavi kritici, već i da bude oslonac drugima.

Veljko Petrović je uz prvo pismo poslao nekoliko dužih pesama iz knjige »Svojim putem« (»Protiću dani...«, »Maternitas«, »U poznu noć«, »Svetini«), i napomenu: »Redove u misaonim pesmama pišem sa malim slovima.« Kao što je poznato knjigu »Svojim putem« V. Petrović nije objavio.

Malušev, koji se pominje u trećem pismu, je Dušan Malušev, pesnik iza koga nije ostala ni jedna knjiga poezije.

Inače, obećanje da će pisati o Stefanoviću, Petrović je ispunio iste godine — napisao je tekst na mađarskom jeziku.

Stefanović je 1907. godine Veljku posvetio¹⁾ pesmu »Ponos krvi« i objavio u Brankovom kolu, ali o njegovoj poeziji nije pisao. A osebno je zanimljivo da je posle prvog svetskog rata, Bogdan Popović isturio Veljka Petrovića protiv generacije modernista — uz koje je tada i Stefanović. To je ona čuvena Popovićeve rečenica da više vredi jedna sveska stihova Veljka Petrovića nego sve kosmičke pesme mladog datuma.

Pisma su vlasništvo Antona Stefanovića. Zahvalnost se podrazumeva.

□ □ □

1) Veljko Petrović je 1905. godine u Brankovom kolu pesmu »na savete filistara« posvetio Svetislavu Stefanoviću.

tri pisma veljka petrovića svetislavu stefanoviću

I

U Budimpešti 17. XI 05

Veleučeni Gospodine Doktore!

Neko čudno osećanje obuzima me sve, neko snebivanje i potajni strah, ovoga časa, kada se odlučih da Vam pišem. Ne znam kako da Vam protumačim ovaj moj korak, da ga ne bi krivo razumeli, da Vam se ne bi učinilo smešnim i detinjastim nametanjem. Osećam da bi trebalo početi sa molbom, da mi oprostite, što Vam dosadujem, kao nepoznat, ali to je tako sve šablonski i pored sveg toga sve preslabo, a da bi Vam moglo tačno, verno i iskreno ocrtati ono, što se u ovaj čas, no bolje reći već podavno, u meni kuha. Oprostite što Vam ovako ružno pišem i po svoj prilici nesređeno, ali ne smem da pišem prvo koncept, niti ću ga smeti pregledati, jer ga tada po svoj prilici neću poslati. A to u ovaj trenutak bezuslovno hoću. Ostavljam putpuno na Vama, da tumačite ovo kao i povode, koji su me naveli baš na Vas; da se baš na Vas obratim.

Ali da predem na stvar. Ja sam Veljko Petrović, pravnik četvrte godine u Pešti u Teke-

lijanumu. Polazio sam kroz 8 g. mađ. gimnaziju, te kada se još u doba detinjstva probudila u meni naklonost za umetnosti, lepotu i razmišljanje, bacio sam se besomučno na gutanje knjiga i to razume se mahom mađarskih, te sam još u 17. g. počeo pisarati razume sve mađarski. Škrbucko sam po mađ. listovima sv dok se nerazumljivo i elementarnom snagom ne probudi u meni nacionalni osećaj. Počeo sam učiti srpski i dugo nisam ništa pisao. Kada sam se osetio osnažen u srp. jeziku postao sam, pre 2. g. redovan saradnik zagrebačkog, N. Srb. gde i danas radim. (Razume se političke članke). No naklonost ka poeziji ipak ni pored toga nije se ugasila. Pored studija iz socijalnih nauka, najviše sam se bavio baš samom umetnosti i poezijom. Trudio sam se da dokučim pravi smisao i suštinu poezije i njeno mesto u evoluciji ljudskog intelekta, te što sam se dublje zaronjavao u razmišljanje i studije o tome, sve mi se gorostasnije i šire perspektive otvarale i ja se osećah slabim da i sam pišem. Hteo sam naime, bolje puko titranje, nije sport za slavom, a još manje flirt no da je to najsvetiji rad, koji pravog umetnika sveg zauzmiše.

Neću da laskam ni Vama, a još manje samom sebi, ali Vas uveravam da sam ja bio

prvi i dugo jedini, koji sam u Vašoj poeziji našao ono, što je odgovaralo mojim nazorima i to govorio u našoj omladini, maturiraloj po sve krivim, naivnim srednjovekovnim pravim gimnazijskoprofforskim nazorima o lepoj književnosti.

Čitao sam, jer na žalost, sem srp. i mađ. ne znam samo nemački, nemačku modernu liriku (neću da navodim imena) a po mogućstvu i prevode iz francuza i engleza, te nakon tih lektira počeo sam i ja da pišem. (Tačnije: nastavio sam) I mogu reći, da i ako sam danas, tek 21. g., ipak imam pred sobom prekušan (dosta!) pogled, prav put, pored svih studija i lektira, donekle ipak, svoj put, kojim mislim i od sada gresti.

Ali pesme sem dve-tri u Br. Kolu i druge nisam objavljivao. Bojao sam se, da će me ismejati i pregaziti po običaju. To velim za beogradske listove.

Zato sad šaljem primera radi ovo nekoliko pesama. Vama, jer ako iko, to ćete ih vi shvatiti, i ako ima šta u njima, Vi ćete osetiti. Pesama imam dosta, ali većinom su sve take, duže, masivne, pune slutnji, vere, beznada i nade, ali sve zadahnete duhom mladosti, koji se otima očajno od svakidašnje kaljuge, konvencionalnih laži i veriga gluposti i predrasuda i koji neodoljivo čezne za višim čisti-

jim životom, za strastima i senzacijama. Pesme skroz subjektivne, stoga su po negde napojene ititanizmom i zamagljene misticizmom, ali koji je u stvari meni i onim akogi imaju razumevanja i smisla, jasan, jer iza svet toga vriju osećaji, iskreni i pravi. Jedva mogu da se uzdržim od daljeg tumačenja. Ali Vama neće biti potrebno.

Primitite dakle, G. Doktore, ove moje sirotanke gorde i molim Vas ocepiti malo vremena te mi pišite iskreno šta mislite o njima. Ako Vam se svide, ja sudbu njihovu predajem u Vaše ruke, ako im nadete gdegod krova i kućišta. Ovu svoju najmiliju sam se usudio Vama prikazati, ako ne uzimate ništa protiv. Ponovo Vas moli i toplo pozdravlja Vaš odani poštovalac (adresa u Budimpešti na mad.)

Veljko Petrović

II

B. Pešta 17. XI 05

Veleučeni G. Doktore

Ovaj čas Vam bacih pismo rekomandovano i odmah zažalih što tako preduhitreno učinih. Molim Vas, Gospodine Doktore, nemojte mi čitati ono pismo, ili dajbudi zaboravite ga, pocepajte ga. Ja ga se strašno sramotim.

Ono je užasno nespretno, ružno, tako nepisano, tako do drskosti nedostojno Vas, da Vas molim spalite ga i nemojte me po njemu ocenjivati. Hteo sam u njemu mnogo da kažem, pa nisam kazao ništa, a to što sam kazao, iznešeno s brda dola, nezgrapno.

Hteo bih ovaj put da popravim prvu svoju grešku, ali neću da Vam mnogo dosadujem. Imao bih istina nekih pitanja, koja bih volio na Vas upraviti i koja se u meni povodom Vaše prekrasne rasprave o modernoj lirici u engleza »u Delu« stvoriše. No i to ostavljam — za posle.

Još jednom molim, da mi oprostite na dosadi i da me ma u najkraćim potezima udostojite Vaših impresija o mojim pesmama i da napred primite doplu hvalu i izraz dubokog štovanja od

Veljka Petrovića

III

U B. Pešti 18. VIII 06.

Visokopostoovani Gospodine Doktore!

Smatram za priyatnu dužnost, da Vam javim da će u narednom broju našeg lista »Croatia« izaći Vaša jedna pesma u odličnom prevodu jednog dobrog modernog mladog pesnika mađarskog — i to II iz »Muzičkih vizija«. No da bi potpuniju sliku dali Vaše umetnosti, to ćemo u budućem iza ovog

broja izdati još dva, od Vaših snažnih soneta.

Ujedno bi učinili ne samo nama, no uopće našoj kulturi uslugu, kada bi bili tako dobri baš, da nama za list napišete kakav okračji esej o literaturi ili ma o kom našem pitanju. List ćemo Vam poslati i videćete da su nam saradnici prvi srpski i hrvatski političari, naučnici i književnici. Prevode mi obavljamo i to najsavešnije. Mađarska štampa i najstrožija kritika vanredno se laskavo izražava o njemu i o osobito literarnim prilošcima. Nazivaju Croati-ju najotmenijom mađarskom revijom. Što se tiče rasprave, koju sam obećao o Vašoj poeziji, po svojoj prilici biće do jeseni. Neću diletantski i površno, to stoga odugovlačim.

Ali iskreno da Vam kažem, bez laskanja, ispunjava se ono što smo nas dvoje, moj prijatelj Malušev i ja rekli još pre godinu dana, Vi silno napređujete (oprostite, što ne mogu drugi izraz da nadem, ovaj od mene za Vas doista suviše je drzak). Ja sam tako rekuć gutao treću knjigu. A ovi soneti u Br. Kolu, otvaraju vrata novoj srpskoj poeziji, poeziji od mesa i krvi, sprskoj a modernoj (to je moj ideal). Poziv pesnicima u kulama od elefantске kosti i ebena, da zagaze u život. Ja Vam iskreno zahvaljujem na tim sonetima, koji su velika dobit po nas.

Vaš iskreni poštovalac
Veljko Petrović

Br. IV Veres Paluē u.19.

sat vrhovnog uskladitelja draginja urošević

NARCIS U UHU

I lik i pružen struk svetle, grmi miris na proplanku dublje uraslom u bukovu šumu od bunara u crnicu, uzdignutijem od neba. Grca vetar oko stabljičice, belim prozirom pokrivenog lica neveste i na žutom tučku uzdrhti ruka šumskog demona. Dva-tri su kamena stepenika da se side do vode koja će se tek vekovima skupljati u jezeru i zazivati krošnje drveća i ptice u letu. A munja još miruje negde, u nekom rektku sveta, možda u zvuku, prapocetku voda i reka, neizmerna, neposlušna i voljena čerka oblaka. Još se nije sabralo vreme za kišu i još voda ne govori svojim pradavnim jezikom. Viri litica sunca pored proplanka u uhu i šapuće narcisovom cvetu čas jaru, čas čar svetlosti. Gde da se ogledne lepi šumski stručak kad je svet suv, proplanak suv, šuma suva? Zar da čeka da istekne nemešljivo vreme u kome, kao na mesečevom tanjiru, igraju sunčevi vilenjaci, prozirni igrači? Ili da se spusti niz sebe, tamo gde je tama gusta a ipak u proleće pčele ranije počinju da lete? Možda u unutrašnjosti stabljičice postoji svest, u svesti jezero, ogledalo pouzdanije od zenice? Ko zna! Tek u uhu se širi proplanak, probudeni narcis muca na sav glas da su mitovi zarasli u korov, presahla jezera, da odgovornost za ljupkost lika pada na tačku u kojoj se prostor i vreme ukrštaju sa svetlošću.

PERUN I VODAN, AVGUSTOVSKOG POPODNEVA

U sred sunčevog motovila, u letnju predu i potku stupio si nogom i izlizadoj cipeli, ti, bog Perun, mrka grmljavina i sa zapenušanih radio-valova, zarobljeni u sjajne mehure, Vodan i valkire. U sobi gaca popodnevi tren, odmara se mir, zevaju crteži sa zidova, izviruju bombone iz zdele. Slovenska duša, tek zrnice iz tvog pogleda, jezičak skrivene strasti i mutnog plamena. Prišao ti je Vodan. Rukovali ste se i sagledah dva muškarca sa obala muzike i udaljene stvarnosti. Ruka je otkrila ruke. Prst je drhtao u vazduhu, podstaknut drugim prstom, kao da je moja soba slovensko-nemačka šuma. Dva ste boga, u običnoj gradskoj prostoriji, pošla uz vode, jezera i visoravni da otkriju borovu dušu.

Ruke od svetlosti Vodan je položio na okrugli stočić. Po tepihu sa istkanim narandžastim mrljama posedale su valkire, telesne suštine a nevidljive, da čekaju vojničke duše. Zvučne devojke doteranije (sa nakitom od rose) nego da je praznik i da se blagost sliva na glavni trg u Valhali. Mrljaju božice, narandža se kida iz glasa i uvlači duboko u zidove. Ponire u kostur zgrade. Da su, tebi nasuprot, seli Čajkovski ili Wagner zar bi razmrsili ono što smo obasjani zamrsili? Čujem dodirivanje dva glasa, oba topla i meka, vihora i lahora. Vas dva mlada muškarca otkrili ste mi da se satne kazaljke kreću unatrag a kazuju suštinu i čas. Kazuju pospani sat u avgustovskom žaru zaleden. Čutimo ja i valkire, čute zvona sa crkava koje će biti podignute u budućnosti. Mir sa svima nama.

LOTOVA ŽENA

Nikada nije zaključio zašto se okrenula. Pitanje se otezalo kao zmija u travi, noćima posle kad san nije hteo da dotakne kapak. Sve jednostavne i neizbežne odgovore odbacio je. Razmišljanje mu beše postalo sudbinom u njenom slanom odsustvu, određenom da se nikada ne prekine. Da je mogla, slan stub a opet zanosna, da prošapuće, da se reći, zelene maslinke, sruče u zdelu na bračnoj trpezi, šta bi mu rekla? Lot je išao napred, na ravnomernom odstojanju za njim čeljad, ovce, dve koze, pa pas. Ona poslednja, zaštitnica bežanja i pred bogom zaloga. Njene suknje tkane od finog konca, dok je on na bregovima napasao stoku a deca uvežbavala mladenačku dokolicu. prvo je oko sebe obmotao pustinjski trn. Zatim ih je dodirnuo veliki plameni jezik. Pored uha, okičenog mindušom kupljenom na velikom stočnom vašaru, prozviždalo je nešto. Ptica ili andeo? Neveran savezu on je počeo da izaziva njena čula, zatvorena kao noćni cvet, dok je muž nemo putovao dogovoreni put. Shvatila je: razgovarao je sa njom mislima, da ni tu ne bude sama bog je sišao u njem um. Naklonost velika, nema šta! Mužu neka ostane pravo a njemu ima da se preda čežnja. I tako da se nastavi put dvojinom, solju i medom, vatrom i vodom. Pre nego što se okrenula, sa novim razumevanjem, prema Sodomi i Gomori, zahvali na milosti što joj beše ostavljeno da odlučuje sekund-dva. I postade stub soli.

